

Leonardas Tuleikis. „Pilka diena“. 1992 m. 73 x 92, aliejus, drobė

MAMUNELE

BALSIENĖ JERUONIMA

2009 metu sausė 13 dėina soejė 50 metu kãp mērė mona Mamunelė. Atsėmėno paskotėnės anuos givėnėma valondas: „douk, pėlk, douk, pėlk“. Kad ėr kėik Mama badavė, kad ėr kėik pilė vėsuo-kius „antastmanus“, „teokedrinus“, nabėšgelbiejė – ožšluopa. Pri-baigė anou ėlgus metus konkėnėsi sluopė.

Miliejau aš anon sava vaikistie, tebmilo ė dabar, vės, atsėmėno-si anou, maldelė sokalbo. Ė kãp nemiliesi, je mes vėsas trīs sese-rėlės, anuos skreitielė ėšsoupontas, ėšdainioutas, ožauguom. Lėka mona atsėmėnėmūs anuos balsos, veida bruožã, dailės ronkas, senuovėškė žemaitėškė apriedã: apsėmuovosi medėniems klum-peliems, apsėvėlkosi nu aprumba raukta ėlga sėjuona, dã palituova arba bliuska, balta koskėlelė. Vėsumet ana lioub būtė so kvartūge-lio, je žėima, – so kailėnelės, nes mūsa truobelės lioub būtė viesės, vo senam žmuogou reikiejė tuos šėlomuos. Lėka atmintie anuos senuovėškė žuodė, pamuokimã, sektas pasakas, dainioutas luop-šėnės, gėiduotas gėismelės.

Vės atsėmėno anou dėrbontė. Je pavasaris a vasara – daržūs sokloposi (kapliu tãs laikãs raviejėmou, musiet, netoriejė). Je šėi-napjūtė a jėvapjūtė, vės so grebliu po pėivas ar vasaruojaus laukūs po ražeinas – lioub griebtė, ka ni varpelė viejės nenoėtom.

Anã baisė atruodė pėrmėijė koukuoza metã. Lioub sakitė: „Kap matuzuolė.“ Matuzuolios bovės kažkuoks senū laikū vėnuos dėi-nuos žmuogos, katros būk tai ėš vėrbū tvuora tvierės, vėino žuodio, bovės baisė netvarkings, nepraktėšks žmuogus, tingėnīs ėr tik ligo šė dėina givėnous žmuogos.

Vo rodėni lioub siedietė daržė, pragėjėni kvartūga ožsėnierosi, pri sorautū boruoku krūvū dēcėnėni pėili pasėjėmosi, lioub groužitė boruokus. Dēcėns – stombos pėillis, skėrts boruokams pjaustitė.

No vo ėlgãs rodėns a žėimuos vakarãs ana lioub vėlnas pašitė,

plunksnas pliešitė, vo daugiausė – pri kalvarata siedietė. Lioub verptė ė dėinuoms. Pri mūsa tarnaujėntė vaikė vės lioub prašitė: „Anuoprieli, prabrauk lėnū, jau paskotėni koudieli sopešiau.“

Mona vaikistie dar tabibova mada vėršotėnius drabužius siūdintėis iš nomūs austã mēla: mēlo muštus kailėnokus, virėškus prėn-čius (švarkus), kelnės. Vo ėš lėnėniu audeklu lioub siūtė patalinė, abrūsus. Ėš nušokėniu siūlu lioub austė audeklus pavalkams, mai-šams. Mamunelė bova pagrindėnė verpiejė. Tuos mūsa muotrėšku darbštės ronkas ėr medėnės staklės, pastatitas truobuos galė, tãs laikãs bova geriausė tekstilės pabrėkã. Tuos muotrėškas ė lėnus, avis augėna, ė siūlus verpė, audeklus audė. Sokuos anuos ė dėina, ė nakti – ligo tuo pasakuo aple Sigutė; sunkė tãs laikãs dėrba žmuonis.

Perkelėnė patalinė tumet dã nebova maduo. Tik kolkuoza laikãs, ka žmuonis batoriejė tik 60 aru žemės, nieks sava arūs (pasuodibė-niūs sklėpeliūs) tū lėnū nebaugėna, vuo ė nebnuoriejuom tū nomė-niu pataliniu – jau vėn diel sunkė anū skalbėma. Atsėmėno, kãp žėimuoms prūdė, eketė prasėkėrtosi, tou nomėnė patalinė Mama lioub skalautė; kėik anã tumet ronkas lioub šaltė! Atsėmėno ė tou, kãp lioub ana tas ronkas žėimuos laikė vės i viedra so karšto von-dėnio imerkťė, vo ėštraukosi viel skalaus ėr anuos nu šaltė viel mielėnas palėks. Kėik sošėls, ka tas patalinės unt priskolpta so koltoviems lioub plaktė.

Ak, tēi brongė vaikistės rodėns ė žėimuos vakarã! Atsėsiesi pri pečiaus. Deg ognelė, večerė verd: a ta kroupinė, a grocė (perliniu kroupu), a markinė, a kleckinė. Vo Mamunelė, krasė i štolpa atrie-mosi, pri kalvarata verp. Aš, pamuokas paruošosi, pri pečiaus ont soulalio atsėsiedosi, ont mūralė kampa degont Nr. 5 ar Nr. 10 lėm-pelė so cėlėndrio, lioubo siovėnietė so lonkelio a kuokė audekla kertelės, a puodėškelės.

Įvakaruojaos lioub prasėdietė gėismės. Mama pėrmo balso lioub pajimťė, Mamunelė ontars. Žėnuomãs lioubo pritartė ėr aš. Sesou, skosdama rītuojaus dėinã bolvės, tēp pat, tik tievs, vėdams vėrvės ar taisidams pavalkus, lioub tilietė, nes nadrīsa isėterptė i muotrėš-ku gėismės.

Vakarãs pėrmiausė lioubam pradietė gėiduotė Karunka, paskiau – „Marija Magdalena“, tuoliau – gėismės aple šv. Jorgi, šv. Darata, i korėn bovės isėmiliejės karalios, nes ana bovosi dėdlė graži, bet Darata bovosi pasiaukuojosi Dievou ė karaliaus meilė atmetosi. Tumet karalios ožpikės ė lėipės Darata ožvestė ont stėklū šoku ėr ont galū gala isakės giva ont laužo sodegintė. Tuos gėismėlės lig pat šė dėinã dã neožmėršau.

Rītãs metãs lioubam gėiduotė „Sveika Aušra, žvaigždie švėisi“, „Dievė, vo Dievė, štai ėš mėiga kelio“ ėr kt.

Kaliedėnės gėismelės beatsėmėno tik vėina punktieli:

„Jau pradiejė mona kuojė skaudietė,
Jau nebgalio so tamstuoms, bruolelė, biegtė,
Nogi Juonã, nogi kelkis,
Stėprė lazda nosėtverki,
Vo bieki paskou.“

Tus žuodius rėk tēp soprastė: vėsė tor grėtã skobietė pri prakar-telės pasveikintė gėmusi Kūdikieli Jezo.

Vakarãs, jau po gėismiū, Mamunelė lioub pradietė mums pasa-kuotė sava givėnėma istuorėjės (tas anã patėka): kãp, būdama vos aštouniuolėkas metieliu, atėtekiejė i tou ūki, kãp ėe toriejosi nokar-šintė keturis karšintius: sava oušvius (vira tievus) ėr dã mažūsius truobuos galūs givėnusi vira diedė ėr anuo patė (vira diedėna). Vės

lioub prisémintė őr kōp anuos patiuos vīrs pėnkis kartus smertio vadavuos, kōp anam, karštės sergant, nu kuoju skūra ejusi, kōp nagėnės nokrėtosės, kōp par vėina savaitė trīs sava sūnelius (trijū, pėnkiū őr septiniū metu) toriejosi palaiduotė, kōp, ontram sūneliou ont lėntuos esont, priejės mažāsīs vaikielis őr sakous: „Mamunelė, mon gerklelė skaud“, vo Mamunelė, tou ėsģėrdosi, kriukdama sošokusi: „Ne, Pondėivaliau, palėk mon bėnt tou mažouji vōka, ta jau ės tuo nebtoriesio.“

Tėp ės bova: ontra dėina ės paskotėnis sūnielis numėrės; tuokės bjaurės bovosės tuos smaugū (musiet, dīfterėjės) lėgas. Pasakuojė, kōp tumet par ašaras akīs ėsškriukosi (senatvie vėsā sėlpnā bematė). Pasakuojė ės kōp po koriuo laika ģėmosės mergelės, vo paskou, ka ģėmė mona tievs, tā Mesėjuošo pavadėnė – jau tėik džiaugies, ka būs kam ūki paveldietė. Rėk soprastė, ka Mesėjuošis, ligo kuoks ėsģanītuos, nomams palėktė, nomū kriokis.

Pasakuojė, ka sava vīra dėdlė gailiejuos. Sakė: „Mėrė tievā, seserīs – kriukiau, mėrė vākā – kriukiau, vo ka mėrė vīrs – vėsus galus padariau, ka ni so taronkio pro truobuos dorīs nebitėlpau, nes nu tuo šėrdėis skausma őr rūpesniu nežėnuojau, nie kor ėno, nie kou darau, tad ės tou taronki patvartie lioubo ožmėrštė palėktė.“

Ka mėrė vīrs, vėsė ūkė rūpesnė ont Maunelės ožgolė. Vīrs mėrė par patė naujuosės jaujės statība, solaukės vos 61 metu omžiaus. Žanuotuosiuoms mergātiems dā ne vėsas dalis bova ėsškuokietas őr dā sūnā lėka. Vėinam ės anū jau bova laiks žanītėis, kėts jau irgi meilės omžiaus. Mamunelė lioub sakītė: „Išėjė i vakarieli grajītė, vo mon – pėilis šėrdie; kad tik kou tėn neėškriesto. Tas mažāsīs – špuosu prijiedės. Vėina karta vakarelie, šuokont, joukās puolicininkou nu galvuos keporė numetė. Tas i teisma pasėdevė – ož pareigūna varda pažemėnėma. Paskiau ejė gadītėis. Tās laikās vaikė vakareliūs diel mergū ėrgi lioub muštėis, bet mona tievs so bruolio i muštīnės nelouob veltis – je kas nuors lioub pradietė erzeliuotėis, apsėsoks őr – i nomus. Muotinā – baimės!

Jaunistė ir jaunistė. Tas mažāsīs tou laiko isėmiliejė sosiedu somdėnė mergelė. Nuors őr biedna vōks bovosi, Mamunelė lėiposi žanītėis, nes bovės rėkals. Diedė tuos mergelės nasėkratė – ons anou dėdlė miliejė.

Mamunelė sava karšatė torietus mažūsius galus atėdevė mažājem sūnou – mona diedė. Anodo so tou somdėnė mergelė, ka jau apsėžanėjė, dėdlė sotarė: „Ka ģėiduojė, ģėiduojė abodo, ka dainiava, dainiava abodo,“ – lioub sakītė Mamunelė. Bet teišģivena anodo kažkas aple 10 metu. Ana, mažā sėrgosi, grėtā mėrė. Diedė ejė ės pruota par anuos budinė, ožkrėtės ont anuos, baubė ligo kuoks jautis. Atsėmėno őr aš dā tas laiduotovės. Atsėmėno, ka ta diedėna ės pradiū bova pagoldīta ont lėntuos, kol padėrba graba (tās laikās vėsus nabaštėkus lioub po pėrmo pagoldītė ont lėntuos). Vo kėta rīta, ka diedėna jau toriejė vežtė laiduotė, anou pamatiau jau grabė. Tas idiejėms i graba mon, vākou, ruodies ligo ka žmuogos apsėvėlktom so palito ės pasėruoštom ėsėtė ės nomū.

Anodoms pėrmāsīs vōks (mergelė) mėrė, dā maža būdama. Pu diedėnas mėrtėis lėka anodoms trijų mėtu sūnielis. Ons ožaugės noskėnda žvejuduoms, būdams 50 metu omžiaus.

Mamunelė, ka őr dėdlė nuoriejė torietė sava kampa, bet ka nabibova kor, tā ģivenuom karto dėdliūsiūs truobuos galūs. Anuos bovėms lioub dėdlė ožpėldītė mūsa šėimuos ģivenėma, vėsėms so anou lioub būtė dėdlė jaukė. Diel tuo ės tėi atsėmėnėmā aple anou tuokėi švėisė lig pat šioul.

Verpdama Mamunelė lioub prisémintė ės vėsus sava sosiedus. Lioub sakītė: „Atsėbodosi soskaičiavau jau 20 merusiu sosiedu... Lioub sakītė: „Ožautū – do, Sakoutiū – do, Prebiū – do“, őr tėtpt tuoliau. Ka kou sakīs aple mėrusius žmuonis, vėsümet pridies žuodieli „nabaštėks“: matolelės nabaštėkė, tetolelė nabaštėks.

Kartās verpdama lioub ės patarėmu pabertė. Ana lioub sakītė, ka muotrėška nator tomsė darītėis, nator būtė „va, va“ (soprask, ligo kuoki varna, tomsė apsėdariosi, ka rėk strajītėis). Musintās diel tuo, ka vīrou būtom maluonė i sava gražė patė veizietėis. Ana patī vėsümet lioub būtė švarė apsėdariosi, ont galvuos – balta koskėlėlė, kvartūgielis – švėisos. Anā patėka klumpelė. Lioub sakītė, ka klumpės kuojuoms ir šėltiau, kuojės nadriekst.

Tėp pat lioub sakītė, ka narėk vīrou vėsū piningū atėdoutė, ka rėk torietė nu turgaus atlėkusiu, ka ės nedėdliū savū santaupieliu. Pasakuojė, kōp vėina karta nomūs kažkuo dėdlė prireikė piningū. Anuos vīrs, mona Papunielis, nebžėnuojė ni kon badarītė. Tumet Mamunelė őr ištraukė ģniotolieli sotaupītu piningū. Papuneliou ės akīs prašvėisiejosės. Vės prontavuojės (klausėniejės), kōp ana galiejosi tėik sotaupītė. Tas nuors torietė atsarguos ne vėsümet i nauda lioub išėtė. Atsėmėno, jau mergiuotė bovau, ka Mamunelė pasėjiemė medinė dieželė, atsėsieda ont krasė pri pečiaus, kor degė ognelė, pajiemė ės tuos dieželės novertiejosius carėnius piningus ės imetė i ogni. Lig tuo laika valdė lioub sakītė, ka carienės Jekaterinos piningā ir aukso padangtė, ka nepražūs. Atsėmėno, kōp tumėt veiziejau i anuos veida, ognėis apšvėista, őr i sočiauptas lūpas. Musintās ana tou valondelė galvuojė, kėik prakaita bova nubraukta, kėik dėinū nogara laukūs lenkta, kol bova tėi puopėrėnė sokrapštītė, őr... šė tau. Keities laikā ės daug kam tėp ėsėjė. Vės par ton baimė – nepalėktė ba roblė, ba atstokas.

Lioub sakītė, ka rėk stuoruotėis dėrbtė, ka tingėniou nie pats Pondėivalis nepadies, neatneš i skreita. Ǝ ana patī bova baisė darbštī. Lioub sakītė: „Stasiūnė, aš dėrbo tau, to dėrbk vākams. Ordėnarėjės najemo, vėsoku jums palėikto.“

Ana mumis miliejė, mes – anon. Mama stuoruojies ģeriesni kousnieli anā pakėštė, a tā kiaušėnieli so svėisto, a tā pagal galėmībės dounas i smetona pavėlga, a dā kou nors ģeresnė pakėš – kon tou tarpo tories. Vedvė so seserė irgi nuoriejuov anā pasėģerintė. Atsėmėno, kōp vėina vasara privieriev ont smėlgu ėsšėrpusiu žemougiu ės nešiev mamunelė, džiaugdamuos, ka anā būs skanė.

Mamunelė dėdlė miliejė mona Mama. Jau sėlpna babova, ka Mamā atsėdiekavuodama pasakė: „To mon kap sūnos, to mon kap doktie“. Atsėmėno, kōp diedė, soklopės pri anuos luovas, mėrtėis patalė ģolėntės, atsėklaupės ont kieliu atsėprašė kriukdams ož vėsas ģivenėmė padarītas šėrdskaudės.

Mamunelė, ka bova dā ģīva, lioub klaustė: „Ar atėsi ont mona kapa, a atnieši ģielieliu?“ Atėto, atnešo ės lonkīsio lig pat sava ģivenėma gala, kol tik mona akelės švėis ės kuojelės neš, sava Mamunelės ės Papunelė kapieli (ģol anodo po vėino krīzio), ės sava tievū kapelius.

Verpdama Mamunelė dā lioub pasakuotė aple veselės, koriuos pagal tū laikū papruotius lioub viktė vėsa savaitė. Švėntė lioub būtė ne tik namams, ģėmėnė, bet ės vėsėms sosiedams. Atruoda, ka par veselė duovėnū jaunėsiems nelouob doutė, tik atėdamė lioub atsėnėštė a tā kumpi, a tā žousi, sūri – tėkslė nažėnau kou. Lioub pasakuotė, ka kuožna jaunamartė teriejosi muokietė siūtė ės marš-

(Nukelta i 70 p.)

(Atkelta iš 69 p.)

konė audekla vīrėškas kelnės ė baltėnius.
Bova ė daina:

„Je namuoki kelniu siūtė,
Nareikiejė mona būtė.“

Mamunelė toriejė gera balsa, tā lioub ėtė par budinēs gėiduodama. Tumet, kėik atrnėno, atejos pas nabaštėka, tuojau lioub sies-tė ož stala, pasėjims kantičkas ė gėiduos. Pri mėrosė nieks nasėrokava, kap ka ī dabā, ė nalaukė, kol atės mozėkontā. Atės sosiedės, sosies ož stala ė gėiduos vėsuokės gėismelės.

Ir istrėgosi i mona atminti vėins gėismies punktelis:

„Naapkėnt vīrs muoterėis,
Vaikā tievū sava,
Skobėnuosi kū greitiau
Idietė i graba.“

Mamunelė ne vėn tik gėiduoję, bet muokiejė ė vėsuokiū dainieliu, luopšėniu.

Atsėmėno, kāp ana, ėdama par troba, lioub ožtrauktė:

„Aš ėšdainiavau vėsas dainelės,
Tik vėinuos nedainavau.“

Vo ė tuos luopšėnės, ėr aple zuiki, ėr aple brėidi, ėr

„Mėk, mėk, nabėjuok, patalalės apskėluok.

Patalalė poukū, kėik mergelė joukū.
Puodoškelė pluona, pasėdiek sėjuona.
Druobolelė siaura ė ta pati kiaura.
Mėk, mėk, nabėjuok..“

Ė tēp tuoliau.

Vo kėta atsėmėno tuokė:

„Nuorio mėiga, nuorio mėiga,
Natorio kor geltė,
Aukštā – mosės, žemā – blosas,
Ont suoelio kėitā,
Ož pečeliou būtom vėita,
Bet tēn obags mėigta.“

Vėsū tū dainū, katras Mamunelė mums pridainiava, negalio ėe ė sotalpintė. Torio kėtor sosėrašiosi vėsas, katras atsėmėniava.

Dar atsėmėjo, ka Mamunelė, kėik kartu lioub ėtė i lauka, tėik kartu lioub pamėrkītė pėršta i pri duru staktas bovusi prikabinta pakunka (maža muolėni dobėnieli) so švento vondėnio ė parsėžėnuotė. Bova tėkra katalėkė. Toriejė rodus tretininkės drabužius, mosiet Prancėškuonu ordėna, so balto raištelio, lioub kalbietė „bruostva“ (tretininkams skėrtus puoterus). Ka mērė, radau abruozdieli, ėš tuo ė sožėnuojau, ka Mamunelė bova istuojosi i blaiivībės draugėjė. Neso nikuomet matosi, ka kumet nuors lašieli šnapšės ėšgerto. Ė grabė goliejė so sava rodās tretininkės drabužės. Anuos sūnā tuokė gėlė tėkiejėma i Dieva neparimė.

Atsėmėno, kāp Mama monės so seserė nelioub nuorietė ėšleistė i šuokius, vo Mamunelė vedvė vėsumet lioub ožsėstuoatė: „Tatā jau, tego ėt vākā i toncio.“ Je Mamunelė leid, ta ė mama nelioub besėspėriuotė.

Atsėmėno, kāp kara laiko bova: liektovā kauk, tankā plento dzeržg, vo rėk ėtė karviu pakeltė. Mama tėik bėjė, vo Mamunelė to-

riejė tvėrta tėkiejėma ė lioub sakītė:

„Mažtėkė, kuo bėjuoties, ėš Dieva ronku niekor napabiegsėt.“ Ka jau pradiejė Mamunelė nemėga vargintė, ana po tris rožončius lioub ėškalbietė.

Ė lėka atsėmėnėmūs ta mūsa Mamunelė so balto koskėlelė, so švėisės kailėnelės, lėka atsėmėnėmūs tas brongos mūsa šeimos kuors, jaukė vakarā pri žėbalėnės lempelės, mamas verdama večerė, pečiou degonti ugnelė, mamunelės dodėnos balsos, vės kou nors besėkrapštous tievālis.

Mamunelė mērė sulaukosi 85 a 86 metu amžiaus – 1959 metu sausė 13 dėina. Ož anuos geroma, ož pamaldoma tego Dievs anā soteik omžėna džiaugsma ė laimė Donou par omžiu amžius.

Mamunėlės gėiduota gėismelė

GĖISMĖLE APLE ŠV. DARATA

Bova švėnta Darata,
Bova švėnta Darata,
Pabažnuojė žīvata,
Pabažnuojė žīvata.

Čiuon karalios gnivuoję,
Čiuon karalius gnivuoję,
Ana sorėšta stuojuos,
Ana sorėšta stuojuos.

Lėipė stėklos sokoltė,
Lėipė stėklos sokoltė
Ėr Darata ontvestė,
Ėr Darata ontvestė.

Ont tū stėklū mindama,
Ont tū stėklū mindama,
Kuojės sava ruonėjė,
Švėnta krauji išlėjė.

Lėipė ogni sokortė,
Lėipė ogni sokortė,
Ėr Darata ontvestė,
Ėr Darata ontvestė.

I ton ogni eidama,
I ton ogni eidama,
Dar gražesnė raduosi,
Dar gražesnė raduosi.

Tarptautėnemė folkluora festivalie „Baltica 2008“ koncertoun būrielis Akademėnė jaunima korporacėjės „Samogitia“ folkluora ansambliė „Virvītė“ dainininku